

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

НЕЧВАЛЬ АННА ОЛЕГІВНА

УДК 343.985

ТАКТИКА ОБШУКУ У ЖИТЛІ ТА ІНШОМУ ВОЛОДІННІ ОСОБИ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ–2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент

Самодін Артем Володимирович,

Національна академія внутрішніх справ,

завідувач кафедри криміналістики та судової медицини

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Галаган Володимир Іванович,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,

завідувач кафедри кримінального

та кримінального процесуального права

доктор юридичних наук, доцент

Ващук Олеся Петрівна,

Національний університет «Одеська юридична академія»,

професор кафедри криміналістики

Захист відбудеться «22» лютого 2020 року о 14⁰⁰ год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «20» січня 2020 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Обшук у житлі та іншому володінні особи є слідчою (розшуковою) дією, тактика проведення якої має кримінальні процесуальні, організаційно-тактичні та психологічні особливості.

Згідно з результатами вивчення судової статистики, протягом 2017 року до судів першої інстанції надійшло 118884 клопотань, скарг і заяв щодо проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, з них 96331 – було задоволено. Упродовж 2018 року до судів першої інстанції надійшло 95922 клопотань, скарг і заяв щодо проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, з них 72764 – було задоволено. Ці дані переконливо засвідчують поширеність аналізованої слідчої (розшукової) дії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень¹.

За результатами емпіричних досліджень, перед слідчим, прокурором під час проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи постає низка проблемних питань (91,5 % опитаних). Вони пов'язані, передусім, зі складнощами підготовки клопотань до слідчих суддів про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (65,3 %); забезпеченням присутності всіх учасників слідчої (розшукової) дії (40,8 %); необхідністю подолання протидії несумлінних учасників кримінального провадження (40,4 %); забезпеченням раптовості обшуку (38,4 %); труднощами опису ознак речей, документів, іншого майна або осіб, яких планують відшукати (36,2 %); відшукуванням предметів пошуку в тайниках чи інших спеціально пристосованих місцях (34,6 %); реалізацією безперервного відеозапису слідчої (розшукової) дії (27,7 %) тощо. Перелічені й інші проблемні питання позначаються на тактиці обшуку у житлі та іншому володінні особи, тому потребують вирішення.

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять фундаментальні праці, у яких висвітлено концептуальні засади криміналістичної тактики й тактики слідчих (розшукових) дій, зокрема наукові доробки Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, В. І. Василичука, О. П. Ващук, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, В. Я. Горбачевського, В. А. Журавля, А. В. Іщенка, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, В. П. Колмакова, В. О. Коновалової, М. В. Костицького, І. І. Котюка, В. С. Кузьмічова, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, О. І. Мотляха, Д. Й. Никифорчука, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, М. В. Салтевського, Д. Б. Сергєєвої, С. М. Стахівського, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, В. В. Топчія, Л. Д. Удазової, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітька та ін.

На дисертаційному рівні окремі питання тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи вивчали С. Ф. Денисюк (Харків, 1999), Т. О. Борець (Київ, 2009), І. М. Янченко (Київ, 2010).

Напрацювання вчених мають важливе значення для формування засад тактики обшуку. Однак у вітчизняній науковій літературі тактика обшуку у житлі та іншому володінні особи не була предметом окремого наукового

¹ Судова статистика. URL: <https://court.gov.ua>.

дослідження. Нині нагальною є потреба комплексного висвітлення цієї тематики в контексті сучасних правових реалій, з метою реалізації завдань кримінального провадження та забезпечення конституційних гарантій щодо недоторканності житла, іншого володіння особи. Вагоме значення мають формування нових тактичних прийомів, розроблення криміналістичних рекомендацій для підвищення ефективності проведення аналізованої слідчої (розшукової) дії. Окреслені обставини засвідчують актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, п. 7 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 року № 275, Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки, схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 26 грудня 2017 року № 28/1). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2016 року (протокол № 21) і зареєстровано Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 985, 2016 рік).

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає у формуванні теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи.

Для досягнення поставленої мети необхідно було виконати такі *задачі*:

- з'ясувати стан наукових досліджень з питань тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи;
- проаналізувати кримінальну процесуальну регламентацію обшуку у житлі та іншому володінні особи;
- вивчити іноземний досвід проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи, сформулювати пропозиції для вітчизняної практики;
- виокремити організаційно-тактичні засади підготовки до проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи;
- сформулювати організаційно-тактичні засади робочого етапу проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи;
- окреслити організаційно-тактичні засади фіксації перебігу й результатів обшуку у житлі та іншому володінні особи;
- розробити пропозиції з удосконалення кримінальної процесуальної регламентації обшуку у житлі та іншому володінні особи;
- визначити напрями вдосконалення використання тактичних прийомів під час обшуку у житлі та іншому володінні особи;
- сформулювати пропозиції з удосконалення використання спеціальних знань під час обшуку у житлі та іншому володінні особи.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі кримінального провадження та проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи.

Предмет дослідження – тактика обшуку у житлі та іншому володінні особи.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які дали змогу найбільш оптимально врахувати специфіку об'єкта і предмета дослідження, зокрема: *методи формальної логіки* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) – для детального з'ясування змісту розглядуваних питань (у всіх розділах дисертації); *спеціально-правові методи*, передусім *порівняльно-правовий* – під час аналізу норм матеріального та процесуального права, наукових категорій, визначень і підходів (у всіх розділах дисертації); *історико-правовий* – у межах тлумачення крізь призму наукових поглядів і положень чинного законодавства основних термінів, що використані в дисертації, таких як «тактика», «обшук», «житло та інше володіння особи» (підрозділи 1.1, 1.2); *системно-структурний* – для формулювання організаційно-тактичних завдань слідчого, прокурора в процесі проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи (розділ 2); *метод системного аналізу* – у контексті визначення напрямів удосконалення тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи (розділ 3); *статистичний* – задля підтвердження теоретичних висновків даними державної та відомчої статистики, узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); *соціологічний* – для підтвердження наукових висновків даними анкетування слідчих (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України за 2016–2019 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 126 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснювали протягом 2016–2018 років за умови проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи (Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Одеська області, м. Київ); результати анкетувань 260 слідчих Національної поліції України (Вінницька, Житомирська, Закарпатська, Київська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області, м. Київ).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень, у якому висвітлено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи, сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають наукову новизну, зокрема:

вперше:

– розроблено тактичні комбінації, які застосовують під час проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи, а саме: «забезпечення умов проведення слідчої (розшукової) дії та керування діями її учасників»,

«здійснення психологічного впливу на особу, житло та інше володіння якої піддають обшуку», «відшукання всіх об'єктів пошуку», «фіксації перебігу й результатів обшуку у житлі та іншому володінні особи» тощо;

- надано криміналістичні рекомендації щодо підвищення ефективності пошукової діяльності та виявлення під час обшуку у житлі та іншому володінні особи тайників, які є способом приховування кримінального правопорушення і полягають в укритті шуканих об'єктів у спеціально виготовленому, пристосованому чи підходящому місці;

- сформовано криміналістичні рекомендації стосовно залучення до проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи спеціалістів з різних галузей знань (криміналістики, вибухотехніки, судової медицини, біології тощо). Надано пропозиції стосовно залучення до проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи як спеціалістів працівників Експертної служби МВС України та спеціалізованої пересувної лабораторії;

удосконалено:

- наукові положення, які характеризують стан досліджень з проблематики тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи, визначено актуальні питання для першочергового опрацювання;

- засади кримінальної процесуальної регламентації обшуку у житлі та іншому володінні особи, які є основою під час формування його тактики, окреслено проблемні питання та сформульовано пропозиції щодо їх усунення шляхом доповнення й удосконалення норм КПК України;

- типові слідчі ситуації, що складаються на робочому етапі проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи, залежно від позиції особи, житло чи інше володіння якої піддають обшуку, сформовано алгоритми дій з метою їх вирішення;

- криміналістичні рекомендації щодо забезпечення засади безперервності відеозапису обшуку у житлі та іншому володінні особи; оформлення відеозапису як додатка до протоколу слідчої (розшукової) дії; змісту пояснювальних написів на бирках, якими опечатують об'єкти, вилучені під час обшуку у житлі та іншому володінні особи;

дістало подальший розвиток:

- генеза становлення та процесуальної регламентації обшуку з виокремленням передумов кримінальної процесуальної регламентації обшуку у житлі та іншому володінні особи в КПК України;

- рекомендації щодо впровадження іноземного досвіду до вітчизняної практики на підставі порівняльного дослідження кримінальних процесуальних норм іноземних держав (Велика Британія, Данія, Німеччина, Франція тощо), а також практики Європейського суду з прав людини;

- тактичні прийоми обшуку у житлі та іншому володінні особи, які класифіковано залежно від мети застосування: пізнання події кримінального правопорушення та ситуації слідчої (розшукової) дії; психологічного впливу на учасників обшуку у житлі та іншому володінні особи; здійснення пошукових дій і виявлення об'єктів пошуку;

– криміналістичні рекомендації щодо застосування організаційно-тактичних заходів як складової тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи за етапами підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії, робочого, фіксації перебігу та результатів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й може бути використано в:

– *законотворчій діяльності* – для внесення змін і доповнень до КПК України з метою вдосконалення кримінальної процесуальної регламентації обшуку у житлі та іншому володінні особи (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 28 грудня 2018 року № 22/604-1-15);

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення тактики проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи під час досудового розслідування (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 24 січня 2018 року);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів злочинів», підвищення кваліфікації слідчих Національної поліції та інших категорій практичних співробітників, підготовки навчально-методичних праць (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 12 лютого 2019 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення дисертації викладено в тезах «Legal regulation of search in EU criminal procedure legislation», підготовлених у співавторстві (особистий внесок автора – 60 %, 0,1 друк. арк.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дослідження оприлюднено в доповідях і виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів: «Криміналістика в адвокатській діяльності» (Київ, 25 листопада 2016 року); «Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності» (Київ, 25 листопада 2016 року); «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи» (Київ, 30 листопада 2016 року); «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності» (м. Сєвєродонецьк, 23 грудня 2016 року); «Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування» (Київ, 20 квітня 2017 року); «Актуальні проблеми досудового розслідування» (Київ, 5 липня 2017 року); «Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу» (Харків, 8 листопада 2017 року); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (Київ, 24 листопада 2017 року); «Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування» (Київ, 8 червня 2018 року); «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (Харків, 15–16 червня 2018 року); «Участь спеціаліста у кримінальному провадженні» (Київ, 24 квітня 2019 року); «Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти» (Київ, 19 квітня 2019 року).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 17 наукових публікаціях, чотири з яких – статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – стаття в іноземному науковому виданні, дванадцять – тези наукових доповідей, опубліковані за результатами участі в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (173 найменування на 18 сторінках) і чотирьох додатків на 15 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, із них основний текст – 171 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й задачі, об'єкт і предмет дослідження, схарактеризовано методи; окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача; надано відомості про апробацію та публікації результатів дослідження.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади дослідження тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи» містить три підрозділи та формує теоретико-правове підґрунтя роботи.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукових досліджень питань тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи»* проаналізовано генезу становлення та процесуальної регламентації такої слідчої (розшукової) дії, як обшук (відповідно до періодів звичаєвого права, Київської Русі, Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, Російської імперії, Радянського Союзу, незалежної України). Виокремлено передумови кримінальної процесуальної регламентації обшуку у житлі та іншому володінні особи в кримінальному процесуальному законодавстві України.

Визначено теоретичні засади тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи як невербальної слідчої (розшукової) дії, серед яких: законність, плановість, раптовість, імперативність, примусовість, визначеність об'єктів обшуку та пошуку, обов'язкова фіксація, безперервність, системність.

Окремі питання тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи було проаналізовано в дисертації С. Ф. Денисюка «Система тактичних прийомів обшуку» (Харків, 1999). Учений розглянув ситуаційну обумовленість тактики обшуку, класифікував і систематизував тактичні прийоми пошукових дій, надав рекомендації щодо побудови тактичних комбінацій.

Особливостям проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи присвячено дослідження Т. О. Борець (Київ, 2009). У роботі проаналізовано поняття «житло» та «інше володіння особи» за законодавством України, висвітлено сутність і завдання слідчих дій, що проводять у житлі чи іншому володінні особи, зокрема й обшуку.

Питання примусового проведення обшуку розглянуто в роботі І. М. Янченко «Кримінально-процесуальний примус при провадженні слідчих дій» (Київ, 2010). Увагу акцентовано на слідчих діях, що проводять у примусовому порядку з метою одержання доказів із житла або іншого володіння особи.

Констатовано, що питання обшуку у житлі та іншому володінні особи не були предметом окремого монографічного дослідження.

У підрозділі 1.2 *«Кримінальна процесуальна регламентація обшуку у житлі та іншому володінні особи»* з'ясовано, що особливий кримінальний процесуальний порядок обшуку у житлі та іншому володінні особи поширюється на: обшук житла; обшук іншого володіння особи (транспортного засобу, земельної ділянки, гаража, інших будівель чи приміщень побутового, службового, господарського, виробничого й іншого призначення (крім приміщень, спеціально призначених для утримання осіб, права яких обмежені за законом); обшук особи, якщо він є продовженням обшуку житла чи іншого володіння особи (згідно з ч. 3 ст. 208, ч. 5 ст. 236 КПК України).

Увагу зосереджено на заборонах, які впливають на тактику обшуку у житлі та іншому володінні особи, а саме: не допускають проведення цієї слідчої (розшукової) дії в нічний час (з 22 до 6 год), за винятком невідкладних випадків, коли зволікання з її проведенням може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного (ч. 4 ст. 223 КПК України); обшук проводять у час, коли заподіюють найменшу шкоду звичайним заняттям особи, яка володіє житлом, іншим володінням (ч. 2 ст. 236 КПК України).

Під час проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи слідчий, прокурор з метою забезпечення умов для належного проведення слідчої (розшукової) дії має право: заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку (ч. 3 ст. 236 КПК); провести обшук осіб, які перебувають у житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 5 ст. 236 КПК України); відкривати закриті приміщення, сховища, речі (ч. 6 ст. 236 КПК України); оглядати й вилучати документи, тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження, а також вилучати предмети, які вилучені законом з обігу (ч. 7 ст. 236 КПК України).

Положення КПК України формують правове підґрунтя тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи.

У підрозділі 1.3 *«Іноземний досвід проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи»* на підставі порівняльного дослідження кримінальних процесуальних норм деяких держав Європейського Союзу (Австрія, Бельгія, Данія, Польща, Франція), інших держав (Молдова, Білорусь, Казахстан), практики Європейського суду з прав людини запропоновано рекомендації щодо впровадження окремих положень іноземного досвіду до вітчизняної практики. Зокрема, виявлено відмінності правової регламентації обшуку транспортного засобу: в Україні йдеться про обшук іншого володіння особи, а відповідно до

законодавства Франції та Швейцарії обшук транспортного засобу за умови присутності особи власника (користувача) охоплений особистим обшуком. Визнано за доцільне запозичити такий іноземний досвід з метою процесуальної економії, підвищення ефективності слідчої (розшукової) дії та узгодження з європейською практикою.

У деяких європейських державах допускають можливість обшуку у житлі та іншому володінні особи щодо «третіх осіб» (батьки, друзі, родичі), тобто осіб, які користуються житлом та іншим володінням особи, стосовно якої проводять обшук (наприклад, у Німеччині за наявності обґрунтованої підстави для проведення такого обшуку в ухвалі слідчого судді або в невідкладних випадках для затримання підозрюваного). Доцільно запозичити такий досвід, сформувавши правові засади проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи щодо «третіх осіб», щоб забезпечити міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини.

Проблемним є питання щодо залучення понятих. Відповідно до п. 2 ч. 7 ст. 223 КПК України, обшук у житлі та іншому володінні особи здійснюють за обов'язковою участю не менше ніж двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування слідчої (розшукової) дії. У законодавстві демократичних країн (США, Німеччина, Франція) інститут понятих не передбачено або він має вкрай обмежене застосування. У контексті вітчизняної практики обґрунтовано, що у зв'язку із законодавчою вимогою щодо безперервного відеозапису обшуку у житлі та іншому володінні особи, а також неврегульованістю правового статусу понятих, їх участь розглядається як неефективна та недоцільна (65,3 % слідчих).

Розділ 2 «Організаційно-тактичні засади обшуку у житлі та іншому володінні особи» містить три підрозділи, у яких сформовано засади проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи на різних етапах тактики слідчої (розшукової) дії.

У підрозділі 2.1 «Підготовка до проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи» з'ясовано, що на підготовчому етапі перед практичними працівниками постають складнощі щодо формування в клопотанні про обшук житла та іншого володіння особи переліку індивідуальних або родових ознак речей, документів, іншого майна або осіб, яких планують відшукати, а також обґрунтування їхнього зв'язку з учиненим кримінальним правопорушенням (36,2 %) (п. 7 ч. 3 ст. 234 КПК України). Розглянуто негативні випадки, коли в клопотанні використовують формулювання, що «обшук проводять з метою відшукування інших речей, предметів, документів, що мають відношення до кримінального провадження та майна, здобутого внаслідок учиненого кримінального правопорушення» (15,1 % кримінальних проваджень). Таку практику необхідно виправити, оскільки Європейський суд з прав людини розглядає її як порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (справа «Смирнов проти Росії», 2007 рік). З огляду на зазначене, клопотання про проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи має відповідати вимогам КПК України, тому у випадку

неможливості точного зазначення речей, документів, які підлягають вилученню, слід вказувати їхні родові ознаки.

Принциповим є питання щодо визначення моменту, з якого починається обов'язковий відеозапис обшуку. Обґрунтовано, що оптимально розпочинати відеозапис за місцем розташування органу досудового розслідування з моменту початку роботи слідчо-оперативної групи (39,7 % кримінальних проваджень). У нормальній робочій обстановці фіксують усі необхідні дані, зокрема: номери кримінального провадження та ухвали слідчого судді, учасників слідчої (розшукової) дії, застосовані технічні засоби тощо.

Важливі організаційно-тактичні питання, що стосуються підготовки до обшуку у житлі та іншому володінні особи, вирішують на оперативних нарадах підрозділу. Відповідно до кількості створених слідчо-оперативних груп, розподіляють завдання між їхніми членами, готують пакети необхідних документів, надають засоби криміналістичної техніки, відеозапису та зв'язку.

У підрозділі 2.2 *«Робочий етап обшуку у житлі та іншому володінні особи»* акцентовано увагу на ключовому значенні цього етапу в структурі тактики слідчої (розшукової) дії.

Вивчення кримінальних проваджень засвідчило, що під час досудового розслідування обшук проводили щодо таких об'єктів: житла (83,3 %), іншого володіння особи (транспортного засобу (11,9%), земельної ділянки (12,7 %), гаража (8,7 %), інших будівель чи приміщень побутового, службового, господарського, виробничого й іншого призначення (30,9 %), особи як продовження обшуку житла чи іншого володіння особи (22,8 %).

Під час робочого етапу обшуку у житлі та іншому володінні особи склалися такі типові слідчі ситуації:

1. Особа ознайомилася зі змістом ухвали слідчого судді, засвідчила підписом отримання копії, добровільно надала необхідні речі, документи (9,2 % кримінальних проваджень). У випадку взаємодії обшукуваної особи зі слідчим, прокурором ефективність обшуку є максимальною, а рівень психологічного напруження – мінімальним. Проте слідчий, прокурор за наявності достатніх підстав вважати, що у житлі та іншому володінні особи можуть знаходитися інші речі, документи, які мають значення для кримінального провадження, а також предмети, які вилучені законом з обігу, має право продовжити проведення обшуку.

2. Особа ознайомилася зі змістом ухвали, засвідчила підписом отримання копії, але відмовилася від надання речей і документів (32,2 % кримінальних проваджень). Розглядають дві основні слідчі версії: особа намагається приховати об'єкти пошуку; об'єкти знаходяться в іншому місці. За цих умов обшук у житлі та іншому володінні особи проводять надзвичайно ретельно.

3. Особа ознайомилася зі змістом ухвали, але відмовилася від отримання копії та заперечує щодо проведення обшуку у її житлі та іншому володінні (50,6 %). Відмову особи від отримання копії ухвали засвідчують поняті та фіксують у протоколі. Потім обшук проводять на загальних підставах. Якщо особа перешкоджає слідчому, прокурору, він має право дати доручення на

застосування заходів фізичного впливу чи спеціальних засобів з метою збереження доказів і продовження проведення слідчої (розшукової) дії.

4. Власник житла чи іншого володіння особи відсутній (8,0 %). За таких умов копію ухвали необхідно залишити на видному місці у житлі та іншому володінні особи. Слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, неможливість доступу до нього сторонніх осіб. Відповідно, слідчий, прокурор застосовує такі організаційно-тактичні заходи: з метою проникнення до житла та іншого володіння особи залучають працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій для відкриття дверей та інших сховищ; під час проникнення до житла слідчий, прокурор дає доручення оперативним працівникам оглянути приміщення з метою засвідчення факту відсутності в ньому інших осіб; у разі підозри про можливу наявність вибухонебезпечних речовин слід забезпечити дотримання вимог безпеки, залучити спеціалістів; після закінчення обшуку слідчий, прокурор залишає поряд із копією ухвали другий примірник протоколу обшуку з додатками; з метою дотримання вимог ч. 4 ст. 236 КПК України відновлюють старий чи встановлюють новий дверний замок. Приміщення опечатують, зазначивши на бирці контактний номер телефону слідчого, прокурора. Слід невідкладно поінформувати особу про проведення у її житлі та іншому володінні обшук.

Під час робочого етапу обшуку у житлі та іншому володінні особи слідчий, прокурор має встановити особи всіх присутніх, роз'яснити їхні права та обов'язки, зобов'язати не покидати місце обшуку до завершення слідчої (розшукової) дії, не розголошувати дані досудового розслідування. Уживають заходів для недопущення знищення доказів, порушення обстановки, забезпечують безпеку учасників й охорону обшукуваного об'єкта.

У підрозділі 2.3 «Фіксація перебігу та результатів обшуку у житлі та іншому володінні особи» обґрунтовано, що протокол обшуку житла та іншого володіння особи з доданим до нього описом вилучених речей, документів, майна рекомендовано складати у двох примірниках, один з яких має знаходитися в матеріалах кримінального провадження; другий – для вручення особі, щодо житла й іншого володіння якої проводили обшук, чи для залишення документів на місці обшуку.

Акцентовано увагу на негативних випадках, коли слідчий, прокурор неналежно складають протоколи обшуку житла та іншого володіння особи, припускаючись недоліків щодо опису вилучених речей, документів, майна, їхніх індивідуальних ознак (32,2 % кримінальних проваджень); визначення точного місцезнаходження об'єктів у житлі та іншому володінні особи (27,8 %); неякісного оформлення додатків до протоколу слідчої (розшукової) дії (26,2 %); надання неповних пояснювальних написів на бирках, якими опечатували вилучені об'єкти (23,8 %), тощо.

Сформовано криміналістичні рекомендації, за якими вилучені під час обшуку речі, документи, майно підлягають упакуванню та опечатуванню з додаванням бирок, які мають містити такі реквізити: назва структурного підрозділу; дані про слідчого, прокурора, що проводив обшук; відтиск печатки підрозділу; стислий перелік вилучених речей, документів, майна, що

знаходяться в упакуванні; адреса, за якою проведено обшук і вилучено об'єкти; підписи учасників обшуку та понятих; дата; порядковий номер пакета, коробки, іншого упакування.

Висвітлено порядок оформлення відеозапису як додатка до протоколу обшуку у житлі та іншому володінні особи. Відповідно до ч. 3 ст. 105 КПК України, додатки мають бути належно виготовлені, упаковані, засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у їх виготовленні та/або вилученні. Важливо забезпечити такі вимоги за умови безперервного відеозапису обшуку у житлі та іншому володінні особи. Із цього приводу наведено криміналістичні рекомендації: до переліку додатків слід внести відомості про флеш-накопичувач, на якому міститься відеозапис обшуку у житлі та іншому володінні особи; ознайомити учасників зі змістом протоколу; вручити примірник протоколу особі, у якої проведено обшук; завершити відеозапис; вилучити флеш-накопичувач, дотримуючись правил експлуатації відеозаписувального пристрою; флеш-накопичувач помістити в спеціальний пакет чи конверт, запакувати й засвідчити підписами учасників слідчої (розшукової) дії; залишити місце проведення обшуку.

Розділ 3 «Напрями вдосконалення тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи» охоплює три підрозділи, присвячені перспективним напрямкам комплексного вдосконалення тактики цієї слідчої (розшукової) дії.

У підрозділі 3.1 *«Удосконалення кримінальної процесуальної регламентації обшуку у житлі та іншому володінні особи»* проаналізовано проблемну ситуацію, пов'язану з тим, що, згідно з ч. 1 ст. 235 КПК України, «ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз». Вивчення слідчої практики засвідчило, що таке положення негативно сприймають слідчі (83,3 %), адже непоодинокими є випадки, коли обшук необхідно проводити протягом декількох діб з перервою на нічний час (є потреба обшукати велике за площею приміщення, описати в протоколі та вилучити значну кількість речей і документів), виникає необхідність зробити перерву у зв'язку з відсутністю технічних засобів для продовження обшуку (за неможливості забезпечити штучне освітлення місця проведення слідчої (розшукової) дії в темний час доби) тощо. Поряд з дотриманням конституційного права особи на недоторканність житла чи іншого володіння особи слід забезпечити реалізацію завдань кримінального провадження, до яких належать захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження тощо (ст. 2 КПК України). Відповідно, положення ч. 1 ст. 235 КПК України потребують удосконалення. Зазначену вище норму доцільно викласти в такій редакції: «ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право провести обшук житла чи іншого володіння особи лише один раз». Така редакція ч. 1 ст. 235 КПК України забезпечить права та свободи людини, а також сприятиме ефективному досягненню завдань кримінального провадження.

Інша проблемна ситуація пов'язана з тим, що, згідно з ч. 4 ст. 234 КПК України, клопотання про обшук розглядають у суді в день його надходження, однак на практиці виникають питання щодо строку надання ухвали, який у низці випадків затягується (на думку 35,3 % слідчих). Водночас строк дії ухвали про дозвіл на обшук не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали. Крім того, порушуються такі криміналістичні засади проведення обшуку, як невідкладність і раптовість. Для розв'язання цієї проблеми слід, по-перше, здійснити нормативно-правове регулювання строку, відведеного на виготовлення ухвали слідчого судді. По-друге, на державному рівні опрацювати напрям щодо впровадження електронного документообігу, розробивши електронну систему подання й розгляду клопотань, що структурно може належати до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Таке нововведення сприятиме процесуальній та фінансовій економії.

Відповідно до ч. 4 ст. 236 КПК України, у разі відсутності осіб у житлі та іншому володінні, копію ухвали необхідно залишити на видному місці. Згідно з ч. 9 ст. 236 КПК України, другий примірник протоколу обшуку разом з доданим до нього описом вилучених документів і тимчасово вилучених речей (за наявності) вручають особі, у якої проведено обшук, а в разі її відсутності – повнолітньому членові її сім'ї або його представникові. З огляду на зазначене, КПК України не регламентує обов'язковість залишення другого примірника протоколу обшуку за відсутності осіб у житлі й іншому володінні. Однак, на нашу думку, необхідність залишення другого примірника протоколу слідчої (розшукової) дії пов'язана із забезпеченням прав і свобод обшукуваного й узгоджується з іншими нормами КПК України.

У підрозділі 3.2 «Удосконалення використання тактичних прийомів обшуку у житлі та іншому володінні особи» висвітлено особливості застосування тактичних прийомів обшуку у житлі та іншому володінні особи, які класифіковано залежно від мети застосування: пізнання події кримінального правопорушення та слідчої ситуації; психологічного впливу на учасників обшуку у житлі та іншому володінні особи; здійснення пошукових дій та виявлення об'єктів пошуку.

Обираючи тактичні прийоми обшуку у житлі та іншому володінні особи, слід урахувати: який об'єкт планують обшукати (житло, гараж, транспортний засіб); вид обшуку житла та іншого володіння особи (повторний, груповий); об'єкт пошуку (знаряддя кримінального правопорушення; майно, одержане внаслідок його вчинення; розшукувані особи); характеристику особи, у житлі та іншому володінні якої планують провести обшук; особливості використання спеціальних знань; прогноз щодо слідчої ситуації обшуку.

Обґрунтовано, що під час побудови системи тактичних прийомів ключовим є ситуаційний підхід, який полягає в застосуванні індивідуальної системи тактичних прийомів залежно від слідчої ситуації.

З метою психологічного впливу на учасників обшуку у житлі та іншому володінні особи важливим є застосування тактичних прийомів, які ґрунтуються на методах рефлексивного мислення. Моделювання мислення та дій особи, яка вчинила або причетна до вчинення кримінального правопорушення, охоплює

подію кримінального правопорушення, а також дає змогу прогнозувати її подальші дії – знищення чи приховування слідів, фальсифікацію доказів, інсценування події. Із цією метою застосовують тактичні прийоми «словесної розвідки», зміст яких полягає в спостереженні за поведінкою та реакціями особи, житло й інше володіння якої обшуковують за різних слідчих ситуацій.

Розглянуто особливості застосування тактичних прийомів обшуку у житлі та іншому володінні особи залежно від методів і способів організації пошукових дій слідчого, прокурора: суцільного або вибіркового, одиничного або групового, спільного чи роздільного, паралельного або зустрічного пошуку.

Увагу акцентовано на тактичних прийомах виявлення тайників у житлі та іншому володінні особи. Використання тайників є одним зі способів приховання злочину. На підставі результатів вивчення кримінальних проваджень запропоновано класифікацію тайників за такими підставами: за місцем розташування (у житлі чи іншому приміщенні, транспортному засобі, на місцевості, на тілі й одязі людини); за способом виготовлення: спеціально виготовлений тайник (у стіні, землі, печі) або частково змінений предмет (валіза з подвійним дном, книга з вирізаними сторінками); за способом маскування (замаскований чи незамаскований); за призначенням (спеціалізовані, призначені для приховування окремих предметів (наркотичних засобів, зброї) або універсального призначення, у яких зберігають різні предмети, які не потребують особливих умов зберігання).

У підрозділі 3.3 «Удосконалення використання спеціальних знань під час обшуку у житлі та іншому володінні особи» зазначено, що використання спеціальних знань у різних формах і залучення спеціалістів з різних галузей знань обумовлено характером розслідуваного кримінального правопорушення та слідчою ситуацією, що складається в кримінальному провадженні.

Обґрунтовано необхідність залучення інспектора-криміналіста (техніка-криміналіста) як обов'язкового учасника обшуку у житлі та іншому володінні особи. Згідно з Інструкцією про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України, затвердженою наказом МВС України від 6 липня 2017 року № 570, інспектор-криміналіст (технік-криміналіст) у кримінальному провадженні – це особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і як спеціаліст бере участь у проведенні слідчих (розшукових) дій та надає практичну допомогу слідчим в організації їх проведення.

Також для забезпечення належного виявлення, фіксації та вилучення об'єктів пошуку сформовано пропозиції з удосконалення правової регламентації залучення до проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи як спеціалістів працівників Експертної служби МВС України й спеціалізованої пересувної лабораторії. Запропоновано розширити зміст положень Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України для участі в проведенні огляду місця події, затвердженої наказом МВС України від 3 листопада 2015 року № 1339. Аргументовано доцільність розроблення нормативно-правового акту, який буде

регламентувати можливість залучення працівників Експертної служби МВС України та спеціалізованої пересувної лабораторії до проведення всіх слідчих (розшукових) дій, зокрема – обшуку у житлі та іншому володінні особи (пропозицію схвалили 77,3 % слідчих).

Важливим є залучення як спеціалістів працівників підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій за необхідності відчинити житло, інше приміщення у випадку відмови власника чи за його відсутності; у разі виявлення предметів, схожих на вибухові пристрої, або речовини, схожої на вибухівку; за умов проведення обшуку за фактом незаконного виробництва, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання та збуту радіоактивних, хімічних, біологічних і ядерних матеріалів тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації розроблено й обґрунтовано концептуальні теоретичні засади та практичні рекомендації щодо тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи. За результатами здійсненого дослідження сформульовано такі висновки:

1. Констатовано, що питання тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи є недостатньо дослідженими в наукових і навчально-методичних працях. Визначено напрями наукового пошуку в контексті кримінального процесуального законодавства України та з метою забезпечення прав і свобод людини, житло та інше володіння якої піддають обшуку.

2. Виокремлено засади кримінальної процесуальної регламентації цієї слідчої (розшукової) дії, які є основою під час формування її тактики. Ідеться про положення КПК України, які визначають: 1) мету й завдання обшуку у житлі та іншому володінні особи; 2) правові й фактичні підстави проведення; 3) вимоги до клопотання слідчого, прокурора про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, порядок його розгляду слідчим суддею, а також зміст ухвали про дозвіл на обшук; 4) порядок пред'явлення ухвали слідчого судді й алгоритм проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи; 5) участь обов'язкових (захисник, адвокат, поняті, а також особи, права та законні інтереси яких можуть бути обмежені або порушені) і необов'язкових (спеціалісти, оперативні співробітники) учасників обшуку у житлі та іншому володінні особи; 6) порядок фіксації перебігу та результатів обшуку у житлі та іншому володінні особи.

3. Порівняльний аналіз вітчизняного й іноземного досвіду проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи засвідчив, що в європейських державах правовою підставою проведення цієї дії є рішення слідчого судді – у формі судового наказу (Бельгія, Велика Британія), дозволу (Данія), за винятком невідкладних випадків (арешт особи, особистий обшук у транспортному засобі тощо). За умов невідкладності дозвіл на обшук може надавати прокуратура (Німеччина). У ст. 30 Конституції України визначено, що проникнення до житла та іншого володіння особи можливе лише за вмотивованим рішенням суду. Тому підхід вітчизняного законодавця до визначення ухвали слідчого судді як

правової підстави обшуку у житлі та іншому володінні особи відповідає міжнародним стандартам.

Під час проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи має бути враховано практику Європейського суду з прав людини. Низку правових позицій, що стосувалися порушення ст. 8, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, які полягали в недотриманні правових підстав обшуку, вилученні об'єктів, що не були зазначені в ухвалі слідчого судді, порушенні права на недоторканність особистого життя, сформовано у відповідних рішеннях («Головань проти України», «Белоусов проти України», «Бук проти Німеччини», «Пеев проти Болгарії», «Ратушна проти України» та ін.).

4. Констатовано, що підготовка до проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи охоплює такі заходи: визначення мети і завдань слідчої (розшукової) дії (98,5 % слідчих); вивчення матеріалів кримінального провадження (92,3 %); підготовка клопотання про проведення обшуку й отримання ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук (98,8 %); визначення учасників слідчої (розшукової) дії та формування слідчо-оперативної групи (90,7 %); підготовка технічних засобів, зокрема засобів відеозапису (88,5 %); проведення робочих нарад з метою розподілу обов'язків між членами слідчо-оперативної групи (91,5 %); складання плану проведення слідчої (розшукової) дії (91,9 %); прибуття до місця проведення обшуку (99,2 %).

5. Робочий етап тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи передбачає оглядову й детальну стадії. На оглядовій стадії слідчий, прокурор виконує такі криміналістичні завдання: з'ясовує в обшукуваного, яку частину житла чи іншого володіння використовує він особисто, а яку – треті особи; уточнює, які ключі від сховищ є в обшукуваного; здійснює обхід та огляд усіх приміщень або території, які підлягають обшуку, після чого формулює версії про найбільш імовірні місця зберігання об'єктів пошуку, організацію пошукових дій; забезпечує безпеку учасників слідчої (розшукової) дії; залучає додаткових спеціалістів і технічні засоби; розподіляє обов'язки з охорони, спостереження та пошуку між учасниками; встановлює перерви для відпочинку; створює належні умови для обшуку (достатнє освітлення, виділення спеціального місця для огляду вилучених предметів і документів); визначає тактичні прийоми пошуку; вносить корективи в попередньо складений план слідчої (розшукової) дії. На детальній стадії здійснюють ретельне обстеження житла та іншого володіння особи, відшукування об'єктів пошуку.

6. На заключному етапі обшуку у житлі та іншому володінні особи складають протокол слідчої (розшукової) дії та додатки до нього. Увагу зосереджують на формуванні списку вилучених речей, документів, майна. Ці об'єкти зіставляють із зазначеними в протоколі, упаковують та опечатують. Учасники обшуку ознайомлюються зі змістом протоколу й додатків до нього, за наявності – вносять відповідні зауваження і доповнення, після чого припиняють відеозапис. Важливо забезпечити безперервність відеозапису обшуку житла та іншого володіння особи. Аналіз положень ч. 7 ст. 223 КПК України засвідчив необхідність безперервного відеозапису, однак у ч. 1 ст. 107 КПК України та

ч. 10 ст. 236 КПК України йдеться лише про його обов'язковість. У ч. 5 ст. 27 КПК України визначено, що у випадках, передбачених цим Кодексом, під час досудового розслідування забезпечують повне фіксування процесуальних дій за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. Обґрунтовано, що відеозапис обшуку житла та іншого володіння особи має бути безперервним. Цю думку поділяють 84,6 % слідчих, така практика відповідає рішенням Європейського суду з прав людини.

7. Сформовано пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства, що регламентує обшук у житлі та іншому володінні особи. Зокрема, ідеться про уточнення ч. 1 ст. 235 КПК України, а саме: «ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право провести обшук житла чи іншого володіння особи лише один раз».

Також запропоновано доповнити ч. 4 ст. 236 КПК України, передбачивши, що в разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні на видному місці необхідно залишити копію ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук, другий примірник протоколу обшуку разом з доданим до нього описом вилучених документів і речей.

Інший напрям удосконалення пов'язаний з упровадженням на державному рівні електронного документообігу, розробленням електронної системи подання та розгляду клопотань про проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи, що структурно може належати до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

8. Окреслено напрями оптимізації використання тактичних прийомів обшуку у житлі та іншому володінні особи, які спрямовані на виявлення об'єктів пошуку: суцільний і вибірковий; об'єктивний та суб'єктивний; статичний і динамічний; концентричний, ексцентричний, лінійний, вузловий. Пошук тайників слід проводити із застосуванням засобів криміналістичної техніки (металошукачів, засобів освітлення, ендоскопічного обладнання тощо), залучаючи кінологів зі службово-розшуковими собаками. Під час пошукових дій доцільно застосовувати тактичні прийоми спостереження за особою, житло та інше володіння якої піддають обшуку. Слід ураховувати, що поведінка особи за умов приховування шуканих об'єктів і з метою відволікання уваги слідчого, прокурора може бути двох видів: активна (виражається в допомозі слідчому, прокурору під час проведення обшуку, пропонуванні обшукати додаткові місця) і пасивна (мовчання, скупі відповіді на питання, удавана байдужість).

9. Надано рекомендації з удосконалення використання спеціальних знань під час обшуку у житлі та іншому володінні особи. Вивчення кримінальних проваджень засвідчило, що під час обшуку у житлі та іншому володінні особи залучали таких спеціалістів: інспекторів-криміналістів (техніків-криміналістів) (85,7 %), працівників Експертної служби МВС України (23,0 %), вибухотехніків Національної поліції України (15,1 %), працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій (28,6 %), кінологів зі службово-розшуковим собакою (23,8 %), судово-медичних експертів або лікарів (17,5 %) та ін. У низці випадків постає необхідність залучення до проведення обшуку житла та іншого володіння

особи спеціалістів з інших галузей знань. Наприклад, у разі можливого вилучення зброї – експерта-баліста; слідів біологічного походження – експерта-біолога; наркотичних засобів – експерта-хіміка. Розроблено криміналістичні рекомендації щодо підвищення ефективності комплексного використання спеціальних знань з різних галузей під час проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Нечваль А. О. Обшук у системі невербальних засобів криміналістичної тактики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 268–276.
2. Нечваль А. О. Особливості фіксації обшуку за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2017. № 4 (20). Р. 253–263.
3. Nechval A. Search tactics: specific issues of technical means application. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 352–359.
4. Нечваль А. О. Етапи проведення обшуку: проблеми теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 322–325.
5. Нечваль А. О. Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами при проведенні обшуку в житлі чи іншому володінні особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10. С. 51–56.
6. Нечваль А. О. Окремі питання використання технічних засобів і тактичних прийомів у адвокатській діяльності. *Криміналістика в адвокатській діяльності* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2016 р.). Київ, 2016. С. 78–80.
7. Нечваль А. О. Окремі питання тактики проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи. *Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2016 р.), Київ, 2016. С. 212–214.
8. Нечваль А. О. Проблематика надання професійної правничої допомоги при обшуку у житлі та іншому володінні особи. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Сєверодонецьк, 23 груд. 2016 р.). Сєверодонецьк, 2017. С. 198–200.
9. Нечваль А. О. Аспекти юридичної термінології в діяльності Національної поліції. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 30 листоп. 2016 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 151–153.
10. Нечваль А. О. Окремі питання кримінальної процесуальної регламентації проведення обшуку за законодавством США та країн Європейського Союзу. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2017 р.). Київ, 2017. С. 167–171.

11. Нечваль А. О. Проблеми забезпечення недоторканості житла чи іншого володіння особи під час обшуку. *Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування* : збірник матеріалів XI міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 20 квіт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 253–256.

12. Нечваль А. О. Окремі теоретичні і практичні проблеми обшуку та тимчасового доступу до речей і документів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народж. проф. М. В. Салтевського (Харків, 8 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 188–190.

13. Nechval A., Samodin A. Legal regulation of search in EU criminal procedure legislation. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернеї, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін.] ; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. Ч. 2. С. 216–219.

14. Нечваль А. О. Окремі питання фіксації обшуку під час досудового розслідування. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (8 черв. 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 97–98.

15. Нечваль А. О. Проблематика застосування технічних засобів фіксації під час обшуку. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15–16 черв. 2018 р.). Харків, 2018. С. 105–107.

16. Нечваль А. О. Проблематика залучення спеціаліста під час обшуку житла чи іншого володіння особи. *Участь спеціаліста у кримінальному провадженні* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 24 квіт. 2019 р.). Київ, 2019. С. 89–92.

17. Нечваль А. О. Відновлення процесуальних документів на стадії досудового розслідування: постановка проблеми. *Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. В. П. Бахіна, В. К. Лисиченка, І. Я. Фрідмана (Ірпінь, 19 квіт. 2019 р.). Ірпінь, 2019. С. 417–419.

АНОТАЦІЯ

Нечваль А. О. Тактика обшуку у житлі та іншому володінні особи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

У дисертації сформульовано теоретичні положення та практичні рекомендації щодо тактики обшуку у житлі та іншому володінні особи. Висвітлено стан наукового дослідження цього питання; з'ясовано кримінальну процесуальну регламентацію обшуку житла та іншого володіння особи. Вивчено іноземний досвід проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи,

сформульовано пропозиції для вітчизняної практики. Визначено організаційно-тактичні засади проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи за етапами підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії, робочого, фіксації перебігу та результатів. Сформовано пропозиції з удосконалення кримінальної процесуальної регламентації обшуку у житлі та іншому володінні особи. Окреслено напрями оптимізації використання тактичних прийомів, сформульовано пропозиції з підвищення ефективності застосування спеціальних знань.

Ключові слова: обшук, житло, інше володіння особи, тактика, досудове розслідування, слідча (розшукова) дія, тактичний прийом, криміналістична рекомендація.

АННОТАЦИЯ

Нечваль А. О. Тактика обыска в жилище и ином владении лица. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2020.

В диссертации сформулированы теоретические положения и практические рекомендации относительно тактики обыска в жилище и ином владении лица. Отражено состояние научного исследования этого вопроса; выяснены уголовно-процессуальные особенности регламентации этого следственного (розыскного) действия. Изучен зарубежный опыт проведения обыска в жилище и ином владении лица, сформулированы предложения для отечественной практики. Определены организационно-тактические основы проведения обыска в жилище и ином владении лица в соответствии с этапами подготовки к проведению следственного (розыскного) действия, рабочего, фиксации хода и результатов. Очерчены направления совершенствования использования тактических приемов во время обыска в жилище и ином владении лица, сформулированы предложения по совершенствованию использования специальных знаний.

Сформированы типичные следственные ситуации, которые складываются на рабочем этапе проведения обыска в жилище и ином владении лица. Предложены направления их решения, а именно: лицо ознакомилось с постановлением следственного судьи, подтвердило подписью получение копии, добровольно предоставило необходимые вещи, документы; лицо ознакомилось с содержанием постановления, подтвердило подписью получение копии, но отказалось от предоставления вещей и документов; лицо ознакомилось с содержанием постановления, однако отказывается от получения копии и возражает против проведения обыска в жилище и ином владении; владелец жилья и иного владения отсутствует.

Предложены рекомендации по внедрению лучшего зарубежного опыта в отечественную практику на основании сравнительного исследования уголовных процессуальных норм государств Европейского Союза (Австрия, Бельгия, Дания, Польша, Франция), практики Европейского суда по правам человека.

Они касаются правовой регламентации обыска транспортного средства при условии присутствия владельца; правовых оснований обыска в жилище и ином владении лица относительно «третьих лиц»; привлечения понятых к проведению данного следственного (розыскного) действия и др.

Сформированы предложения по совершенствованию правовой регламентации привлечения к проведению обыска в жилище и ином владении лица как специалистов работников Экспертной службы МВД Украины и специализированной передвижной лаборатории.

Предложены криминалистические рекомендации по применению организационно-тактических мероприятий как составляющей тактики обыска в жилище и ином владении лица по этапам подготовки к проведению следственного (розыскного) действия, рабочего, фиксации хода и результатов.

Разработаны криминалистические рекомендации по повышению эффективности поисковой деятельности и выявления во время обыска в жилище и ином владении лица тайников, которые являются способом сокрытия уголовного правонарушения и заключаются в укрытии предмета сокрытия в специально изготовленном, приспособленном или подходящем месте.

Ключевые слова: обыск, жилье, другое владение лица, тактика, досудебное расследование, следственное (розыскное) действие, тактический прием, криминалистическая рекомендация.

SUMMARY

A. Nechval. Tactics of search performance in person's dwelling and other owned property. – Manuscript.

Thesis for the degree of the Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.09 – Criminal Process and Criminalistics; Forensic Examination; Operative and Search Activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

Thesis presents theoretical background and practical recommendations related to procedure of search performed in person's dwelling and other property. Author analyzed the current state of the abovementioned issue study; determined criminal procedural regulation of search performed in person's dwelling and other property. Relevant foreign experience is examined, proposals for domestic practitioners are formulated. Organizational and tactical conditions for performance of search in person's dwelling and other property in accordance with the stages of preparation to investigative (search) actions, working process, fixation of its results. Proposals are elaborated for improvement of criminal procedural regulation of search performed in person's dwelling and other property. Ways to refine the use of tactical options during performance of search in person's dwelling and other property are offered along with proposals on special knowledge use.

Key words: search, dwelling, other property of person, tactics, pre-trial investigation, investigative (search) action, tactical approach, forensic recommendation.